

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Historiografia a studia nad kulturą

Author: Paweł Jędrzejko

Citation style: Jędrzejko Paweł. (2008). Historiografia a studia nad kulturą. „Er(r)go” (Nr 16, z. 1, 2008, s. 215-216)

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Historiografia a studia nad kulturą

Nie ulega wątpliwości, iż we współczesnej humanistyce granice dyscyplin, a wobec tego także różnego typu naukowych refleksji, uległy rozmyciu. W konsekwencji przemian ostatniego trzdziestolecia, indywidualne dziedziny nauki wzbogaciły się o narzędzia metodologiczne wytworzone przez badaczy „spoza” tych dziedzin, reprezentujących obszary badań przez lata konceptualizowanych jako odrębne. Jednocześnie – daje się słyszeć głosy „dyscyplinujące dyscypliny”, stanowiące, jak można przypuszczać, istotny czynnik „kontrolujący”, który zapewnia dbałość o jak najwyższy poziom kompetencji w danym obszarze badań. Można jednak zaryzykować stwierdzenie, iż dziedzinowość współczesnych studiów nad kulturą polega przede wszystkim na zróżnicowaniu typów stawianych pytań, zaś w mniejszym stopniu na odrębności samego przedmiotu refleksji każdej z dziedzin. Innymi słowy, literaturoznawca, filozof, historyk, socjolog czy antropolog kultury studiować mogą ten sam obiekt, lecz – z jednej strony – każdy z nich zada mu pytania, których nacisk będzie położony w innym miejscu, a z drugiej – znajomość narzędzi wypracowanych przez inne dziedziny pozwala każdemu z nich zadawać pytania, jakich do tej pory nie sposób było konstruować. Dzięki temu „kanon humanistycznej wiedzy” nie ulega fosylizacji, a obiekty, o których pozornie „powiedziano już wszystko” – zaczynają żyć nowym życiem.

Interesujących przykładów ubogacenia „tradycyjnej” dyscypliny dostarczają książki prezentowane w niniejszym numerze *Er(r)go* – interdyscyplinarne rozprawy trojga historyków średniej generacji z Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pierwsza z nich – *Dzieje i nieświadomość* autorstwa Tomasza Pawelca – to pionierska na polskim gruncie praca, przedstawiająca implikacje teoretyczne i praktyczne aplikacji narzędzi psychoanalitycznych i psychologicznych do badań historycznych. Praca druga – *Historie niekonwencjonalne* Ewy Domańskiej – to wykraczający znacznie poza obowiązujące dotąd konwencje przykład zastosowania metodologii wypracowanych przez poststrukturalne studia kulturowe (postkolonialne, genderowe, antropologiczne) w kontekście alternatywnych dyskursów historiograficznych. Ostatnia z przedstawianych tu książek – *Propaganda religijna w przededniu i pierwszych latach angielskiej wojny domowej* Jakuba Basisty – pozornie najbardziej „tradycyjnie” ujmująca dzieje, także odstępuje od tradycji materializmu historycznego i faktografii rozumianej w terminach „procesu poszlakowego” skutkiem szczególnej orientacji analiz omawianych druków ulotnych. Kładąc

nacisk na problematykę mentalności społeczeństwa angielskiego dyskusyjnego okresu, praca ta jest studium z pogranicza historiografii tradycyjnej, antropologii kultury i psychologii zbiorowości – a więc, tak jak dwie poprzednie, czyni wkład w rozwój historiografii alternatywnych. Ponieważ wszystkie trzy znakomicie napisane książki w istotny sposób wpisują się w spektrum szeroko pojętych studiów kulturowych, nieco bardziej szczegółowe ich omówienie może otworzyć nowe przestrzenie dla badań o innych orientacjach – i dlatego ich przedstawienie wydaje się szczególnie ważne.

Tomasz Pawelec, *Dzieje i nieświadomość. Założenia teoretyczne i praktyka badawcza psychohistorii*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004; wydanie w miękkiej oprawie. 360 stron.

Podobnie jak psychoanalityczne studia nad literaturą budziły niegdyś kontrowersję w środowiskach filologicznych, mieszane uczucia wśród polskich historyków rodzi dziś psychohistoria. Choć w historiografii uprawianej przez naukę Zachodu od dawna stanowi już pełnoprawny kierunek badawczy – kierunek, który wygenerował dotąd setki publikacji otwierając drogę do postrzegania dziejów w świetle pytań wcześniej niewyobrażalnych – to w kontekście nauki polskiej „historia psychoanalityczna”, „historia psychologiczna” czy „psychoanalityczne studia nad historią” (jak czasem określa się psychohistorię) stanowią wciąż jeszcze niepokojące *novum*. Niepokojące, ponieważ w świetle obowiązujących paradygmatów badań historycznych tak zorientowany kierunek badań wykracza poza tradycyjne metodologiczne ramy dziedziny, skutkiem czego uczeni bardziej konserwatywni postrzegają go jako przynależny raczej do domeny psychologii, a nawet socjologii, zaś badacze liberalni widzą w nim pomost łączący refleksję nad dziejami i współczesne interdyscyplinarne studia kulturowe (*Culture Studies*). W takim kontekście, nie jest niczym zaskakującym, iż konieczność zaproponowania zdyscyplinowanej definicji psychohistorii staje się palącą. Pawelec wyjaśnia tę potrzebę następująco:

To być może nieco zaskakujące dla Czytelnika zaabsorbowanie kwestią definicji zjawiska zwanego psychohistorią wywodzi się z bardzo wczesnego etapu moich dociekań. Studiując literaturę przedmiotu oraz (a może przede wszystkim) rozmawiając z osobami, które „poczuwały się” do miana psychohistoryka bądź też po prostu dzieliły się ze mną swymi przemyśleniami na temat psychohistorii (byli to zazwyczaj historycy), napotkałem niemałe trudności w próbach ogarnięcia